

האם אלוהים חפץ בקרבנות?

הר' ייץ גרינברג - ygreenberg@hadar.org

תרגום: עליזה רז-מלצר

פרשת צו תשפ"א

פרשתנו ממשיכה לעסוק בתורת הקרבנות, בהוראות הפעלה לכהנים ובתיאור טקס הקדשת הכהנים לעבודת המשכן. כל חלק פותח במילים "וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר" או תוכן דומה אחר, המבהירים מעל לכל ספק שאלוהים מורה לבני ישראל להביא קרבנות.¹

יחד עם זאת, במקרא נשמעים קולות רבים הסוברים כי אלוהים כלל אינו חפץ בקרבנות. מסופר באבות דרבי נתן על תלמיד מבוהל ששאל את רבן יוחנן בן זכאי אחרי חורבן הבית השני איך ניתן לכפר על חטאים ללא קרבנות חטאת ואשם. "יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה", עונה לו רבי יוחנן, "ואיזה? זה גמילות חסדים".² כהוכחה לדבריו הוא מצטט את הושע "כִּי חָסַד חִפְצָתִי, וְלֹא-זָבַח" (הושע ו; 6).³

פסוקים נוספים מן הנביאים מבטאים באופן ישיר את הרעיון שאלוהים פוסל את הקרבנות. קחו לדוגמה את ישעיהו: "לָמָּה לִי רֵב-זְבָחֵיכֶם יֹאמֶר ה', שְׁבַעֲתֵי עֲלוֹת אֵילִים וְחֶלֶב מְרִיאִים; וְדָם פְּרִים וְכִבְשִׁים וְעֲתוּדִים, לֹא חִפְצָתִי [...] לֹא תוֹסִיפוּ, הִבִּיא מִנְחַת-שֹׁא" (ישעיהו א, 11, 13). האל דוחה את הקרבנות בשל העוולות הקשות

¹ לדוגמה: ויקרא א, 1-2; ב, 1; ה, 20; ו, 1; ו, 12; ז, 17; ז, 28; ח, 1 וכן הלאה.

² נוסח א, פרק ד'. התלמיד הוא רבי יהושע בן חנניה.

³ וראו גם את דברי שמואל הנביא "הִנֵּה שָׁמַע מְזַבַּח טוֹב" [לשמוע בקול האל טוב יותר מזבחים] (שמואל א', ט"ו, 22).

שמבצעים מקריביהם - אולי מתוך אמונה כי יצליחו 'לקנות' את מחילתו של אלוהים גם כשהם חוטאים. וכפי שמוסיף ישעיהו: "גם כִּי-תָרְבוּ תַפְלָה, אִינְנִי שָׁמַע [משום ש] יְדִיכֶם דְּמִים מְלֹאוֹ" (א), (15).

אם כך יש לשאול, האם הקרבנות משרתים את אלוהים באופן חיובי או לא? בהפטרה של פרשת השבוע הנוכחית פותר ירמיהו את המתח שבין שני הקטבים⁴ כשהוא מביא את דברי האל: "[מוטב ש] עלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל-זִבְחֵיכֶם⁵ וְאָכְלוּ בֶשֶׂר. כִּי לֹא-דִבַּרְתִּי אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-דִּבְרֵי עוֹלָה וְזָבַח. כִּי אִם-אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אֹתָם לֵאמֹר, שְׁמַעוּ בְקוֹלִי וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי לְעַם... " (ירמיהו ז, 21-23). במילים אחרות, בשלב מסויים אלוהים אכן ציווה את בני ישראל על הקרבנות, אך לא הקרבנות היו בראש סדר העדיפויות שלו. ביום הראשון ליציאתם לחירות, הכריז האל על הדרך הנכונה ביותר לעבוד אותו, והיא להקשיב לדבריו וללכת "בְּכָל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֶצְוֶה אֶתְכֶם" (שם, 23). לפני הכל, אלוהים רוצה מבני אדם שותפות והליכה יחד בדרך משותפת.

מאחורי הוויכוח הפנימי על הקרבנות ישנו דיון עמוק יותר: איך בני אדם מסוגלים בכלל להגיב למפגש עם כוח אוניברסלי אינסופי, עם שכינה שאהבתה חובקת-כל? לפני שהתגלה הממד האלוהי במציאות, אנשים ראו את העולם מבעד לפריזמה אנוכית ופעלו כפי שחוו את המציאות. המפגש עם האל אמור לשלוף את האדם ממסלול של חיים ברי חלוף. באופן זה, תפקידו של סיפור הבריאה הוא למסגר מחדש את נקודת המבט של הפרט, באופן שיראה/תראה את העולם מנקודת המבט של האל. כך תחלחל ההבנה שהעולם גדול מהם ויש לנהוג בו בכבוד משום שהוא יצירה של האל, וכי במעמדם כאורחים לרגע, שומה עליהם להגן על כדור הארץ ולהעביר לדורות הבאים גרסה משופרת מזו שהם קיבלו לידיהם. עליהם לזהות את שלושת המקצבים שהאל שתל בבריאה: מתוהו ובוהו לסדר; מאי-חיים לחיים; מאיכות חיים פחותה לגבוהה. עם זאת, בני אדם אינם מתבקשים לבטל את עצמם, לזנוח את ענייני היום-יום ה'טריוויאליים' ולחיות חיים של נצחיות, אלא מתבקשים למצוא את האיזון בין הנצחי

⁴ ההפטרות המתלוות לפרשות השבוע נבחרו כדי לאשש, להאיר או לבקר נושאים שעולים בפרשה.
⁵ קרבנות עולה התכלו על המזבח אך המקריבים אכלו את רוב בשר זבח השלמים. היות שהאל אינו חפץ בקרבן עולה מוטב שיאכלו גם את הבשר הזה.

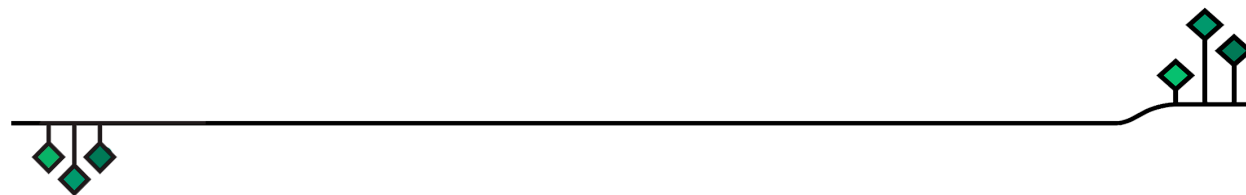

לארעי ובין מוות לאלמוות, וללכת בדרכי האל באהבה, לצד שותפים אנושיים, במסלול המוביל אל עולם מתוקן ומושלם.

ישנם אנשים שכל כך נפעמים מהתגלית שחייהם תלויים ברצון האל, עד שהם רוצים להעניק לו את הטוב ביותר, בין אם מתוך הכרת תודה על מה שיש להם או שמא מיראת כבוד. זה מה שמייצגים הקרבנות. אם לוקחים בחשבון את הרגלי התזונה דאז, השומן היה המזון העשיר והמוערך ביותר ולכן כל השומנים מהקרבנות נשרפו על המזבח. לכל רעיון יש קשת מגוונת של משמעויות. יש שיראת כבוד מגיעה עד לפחד, בייחוד כשכוח אלוהי נחשב בתרבות זו לתובעני - אפילו עריץ - כזה שיעניש בחומרה מי שחוטא או נוהג שלא כהלכה בעבודת האל. בין אנשים כאלה, הקרבנות הופכים תכופות לשוחד. החיפוש האנושי אחר הקרבן הטוב ביותר תורגם ל'תנו לאל את היקר לכם ביותר'. כך נוצר מצב שאנשים הקריבו אפילו את ילדיהם. הקרבן המזעזע נתפס כהירואי וכעדות מוחצת להתמסרות מוחלטת של התרבות הסובבת. בתקופת ירמיהו, בני ישראל הקריבו את ילדיהם למולך בגיא בן הינום במחשבה שזוהי הרמה הגבוהה ביותר של הקרבה. הנביא הנבעת מוסר את תגובתו של האל למחווה: "אֲשֶׁר לֹא צְוִיתִי, וְלֹא עָלְתָה עַל-לְבָבוֹ" (ז, 31) אלוהים אפילו לא העלה על דעתו שבני אדם יפתחו תרבות בה מעשה כל כך נפשע יכול להיחשב כאקט של עבודת האל וביטוי של מסירות וכבוד.

כמובן שישנן דרכים חיוביות יותר למימוש רעיון ההקרבה. יש כנסיות יווניות-אורתודוקסיות שבהן רעיון ההתמסרות המוחלטת לאל התפרש כויתור של הכמרים על הקמת משפחה ועל חיי חומר. הם מקדישים את חייהם למזמורי שבח לאל ולפולחן דתי לכבודו וחיים במנזרים או בכנסיות. הנזירים נחשבים לאנשים שחיים ברמה הגבוהה ביותר של מסירות דתית.

המסורת היהודית בחרה בדרך מאוזנת יותר להגיב לנוכחות האל. היא קוראת לפרט לעשות מאמצים תמידיים לשיפור ולהשבחה של חיי היום-יום, ובה בעת להישאר נטוע בתחום הפעילות האנושית. התורה קוראת לנו לעשות מאמצים עילאיים כדי לאהוב את רעינו כמונו ולפגוש את אלוהים באופן מתמשך מתוך התנהגות אנושית מתמשכת כמו הקמת משפחה, ארוחות, השקעה במלאכות מועילות כמו רפואה, הגינות בסחר ועסקים, וגמילות חסדים.

כשנשאלו חז"ל כיצד לנהוג בחגי ישראל ואיך מחלקים בהם את המשקל בין פולחן דתי לתענוגות גשמיים, הם עונים: להקדיש זמן לתפילה, לסעוד עם המשפחה, ללמוד תורה, להתענג - "חציו לה" [תפילה ולימוד תורה] וחציו לכם [אוכל ושתייה]⁶. רעיונות הפרישות של הכמרים ואורח החיים של הנזיר לא חלחלו לדת היהודית.

בפרקי אבות שוקלים את הרעיון שהדרישה מתלמיד חכם תהיה "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל" (משנה אבות ו, 4). אך העמדה הרווחת והתרבות החז"לית דחקו הצידה את רעיון הפרישות בטענה כי אלוהים אינו מקנא בבני אדם וכי הוא יצר עולם יפהפה ומלא הנאה, ושואף שיצירי כפיו ייהנו ממנו ויפגשו באמצעותו את אלוהים. למעשה, הנזיר המקראי שלוקח על עצמו באופן זמני פרישות מתענוגות חומריים (כגון שתיית יין) נחשב בו זמנית למי שחי אורח חיים קדוש יותר ולחוטא שמונע מעצמו תענוגות לגיטימיים.⁷

אם כן, הנקודה המשמעותית היא שאל לו לאדם לכרוע תחת עול היראה ולחוות את אלוהים כיישות תובענית בממשלת עריצות אשר מדרגת אנשים ש"מקריבים" את איכות חייהם או מוותרים על תענוגות מסוימים כדי לרצות את האל או להרשים אותו. מטרת העל של אלוהים היא להיכנס בברית עם בני אדם, לקבל מהם קשב ולהוות מודל לחיקוי. אלוהים רוצה שיילכו בדרכיו אנשים אשר מאמינים בחיי יצירה, אהבת חיים ותמיכה באחרת. - בדיוק כפי שעושה האל.

אם בני אדם (בהתאם לקונטקסט התרבותי שלהם) רוצים להעלות קרבנות ולתת את הטוב ביותר לבית המקדש ולכהנים, אלוהים מקבל את זה, ובלבד שיזכרו את סדר העדיפויות הנכון. מעל לכל, עליהם להתייחס לבני אדם וליצירה האלוהית באהבה ובכבוד. אם יהפכו את מעשה הקרבנות לאמצעי להפעלת מניפולציה על האל (או לנסיון לעשות כן), קרבנותיהם לא יתקבלו. אם הקרבנות ישמשו לשוחד של האל כדי שיעלים עין ממעשים של ניצול ועוולות בין אדם לחברו, אלוהים יגיב בזעם וידחה את המנחות (ואת המבנה שבו העלו אותם לעולה).

הנתינה הטובה ביותר לאלוהים קיימת במעשה הנתינה בין אדם לחברו ובאימוץ של הבריאה אל לבנו. מעשים שמביאים הנאה ועונג משותף הם לא פחות שווים ממעשים של הימנעות עצמית או פרישות. יש פעמים שצריך

⁶ עמדתו של ר' יהושע מצוטטת במסכת פסחים ס"ח, עב.
⁷ ר' במדבר ו, 8 והשוו לפרשנות החז"לית לפסוק י"א במסכת נדרים י עא.

להקריב קרבנות למען העיקרון, בשם הגנה על ערכים או כדי לשמור על העולם. אלו הם קרבנות מוערכים ומכובדים. כך גם בתקופה המקראית. במקרים שאנשים ביקשו להקריב קרבנות כדי להביע תודה וכבוד או לכפר על חטא, מנחותיהם התקבלו. אך עליהם להגיע מחיים שנחווים במלואם. הקרבן לכשעצמו - יהיה אשר יהיה שוויו - אינו נושא ערך של תחליף או אלטרנטיבה לחיים טובים. חיים במחיצת האל ולמענו, במקום מוות או פגיעה עצמית לשם שמים - היו ועודם בראש סדר העדיפויות האלוהי.

דברי הנביא מיכה מביעים אולי את הרעיון בצורה הטובה ביותר: "בְּמַה אֶקְדֶּם [את] ה' ... בְּעֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנִי שְׁנָה? הִירְצָה ה' בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נְחֹלֵי-שֶׁמֶן [שיכר]? הֲאִתָּן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פְרִי בְטְנֵי חַטָּאת נַפְשֵׁי? הַגִּיד לְךָ אֲדָם מִה־טֹב וּמִה־רָע ה' דֹרְשׁ מִמֶּךָ [באמת] כִּי אִם-עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנֵּעַ לֵכֶת עִם-אֱלֹהֶיךָ" (מיכה ו, 6-8).

